

УДК 502.15+504.05/.06+504.064.2

ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ

Пісня Л.А.¹, к.т.н.; Таргонський О.О.¹; Попов І.І.², к.т.н, доц.

¹Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем», Харків, Україна;

²Національний університет цивільного захисту України, Харків, Україна

Вступ. В умовах воєнних загроз, що стали постійним сьогоденням фактично для всієї території України починаючи з 24 лютого 2022 року, масове застосування зброї по об'єктах критичної інфраструктури життєзабезпечення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій та діяльність підрозділів МНС по забезпеченню конституційних прав населення України на життя, чисте навколишнє природне середовище (НПС), широке залучення громадськості до участі в публічному управлінні та діяльності органів місцевого управління, зокрема шляхом впровадження механізмів стратегічної екологічної оцінки (СЕО), вимагають особливих системних наукових підходів до розв'язання нагальних соціальних задач.

Метою роботи є підвищення екологічної безпеки на території об'єднаних територіальних громад в умовах воєнних загроз та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Завдання роботи – обґрунтування системного підходу до прийняття ефективних управлінських рішень для забезпечення екологічної безпеки об'єднаних територіальних громад в умовах воєнних загроз та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Об'єкт дослідження – вплив надзвичайних ситуацій воєнного характеру на екологічний стан території об'єднаних територіальних громад.

Предмет дослідження – методи та заходи аналізу та оцінки забезпечення екологічної безпеки об'єднаних територіальних громад в умовах воєнних загроз та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Постановка проблеми.

Загально відомо, що усунути повністю ризик надзвичайних ситуацій (НС) практично неможливо, бо завжди залишаються три типи ризиків [1]:

- випадки, пов'язані з залишковими ризиками, тобто після їх опрацювання, наприклад згідно з ISO 73;
- ризики які признані прийнятними в ході аналізу;
- ризики, які не були виявлені чи прогнозовані, тобто принципово нові.

Визначення екологічних ризиків та збитків неодноразово досліджувалися останніми десятиліттями та були викладені в цілому ряді публікації.

Огляд літературних джерел. Досить детально проаналізував узагальнення цілого комплексу методичних підходів до визначення екологічних ризиків та збитків від надзвичайних ситуації антропогенного походження в своєму дисертаційному дослідженні автор [2].

Колектив авторів в [1] зазначають про певну недосконалість існуючих методів оцінки природних, економічних та екологічних станів як самих потенційних ресурсів так і можливих збитків внаслідок надзвичайних ситуацій, а особливо в

умовах воєнних загроз. Разом з тим, за відсутності та недосконалості інформаційної бази про об'єкти критичної інфраструктури ОТГ в місцевих підрозділах МНС та ЦЗ, і в першу чергу це стосується сільськогосподарських та природних територій.

Принципи управління: системність підходів до оцінки поточного екологічного стану території об'єднаних територіальних громад та об'єктів критичної інфраструктури; комплексність використання існуючих наявних сил та засобів підрозділів місцевих пожежних команд та структура цивільного захисту об'єднаних територіальних громад об'єктів; альтернативність варіантів у розроблених заходах дій під час надзвичайних ситуацій, особливо тих що враховують воєнні загрози; результативність планових дій з урахуванням місцевих особливостей умов характерних для природних екосистем на території об'єднаних територіальних громад; адресність заходів на об'єктах та збалансованість дій технічної бази та інформаційних систем підрозділів МНС та ЦЗ.

Методи управління: нормативно-правові; економіко-математичного моделювання; комплекс сценаріїв отриманих науковим експертним аналізом та оцінкою для осіб, що приймають управлінське рішення; індукційне планування та моніторинг поточного стану на об'єктах та територіях ОТГ; ризик-менеджмент об'єктів та територій.

Інструментарій управління: засоби публічного управління в першу чергу процедури стратегічної екологічної оцінки територіальних програм сталого економічного розвитку території ОТГ та регіону; адміністративно-правове регулювання раціонального природокористування засобами ОВД та СЕО; науково-методичне супроводження реалізації генерального плану розвитку територій ОТГ за рахунок процедур: СЕО, ОВД та після проектного моніторингу; бюджетування цільових та інвестиційних об'єктів та програм і планів розвитку ОТГ; екологічне оподаткування; інформування включаючи сповіщення населення ОТГ та соціальне екологічне навчання включаючи зацікавлену громадськість.

Матеріали та методи.

Складові підсистеми структури управління екологічною безпекою території ОТГ в умовах воєнного стану:

- підсистема збору поточної інформації щодо стану екологічної безпеки території ОТГ в умовах воєнного техногенного навантаження (наявні сили, засоби, методики);
- підсистема аналізу та управління заходами в надзвичайних ситуаціях життєзабезпечення та екологічної безпеки території ОТГ (створення оперативних аналітичних груп чи штабів прийняття рішень та протидії загрозам);
- підсистема забезпечення інформаційної взаємодії з регіональними територіальними органами державної влади МНС та військовими формуваннями в умовах масової загрози населенню чи значній території навколишнього природного середовища;
- підсистема сповіщення, інформування, методичне забезпечення населення ОТГ в умовах прогнозованих та реалізованих загроз з метою зменшення негативних наслідків, протидії та збереження якості довкілля та громадського порядку.

Складові об'єкти системного управління екологічною безпекою ОТГ:

- елементи соціальної сфери, об'єкти критичної інфраструктури життєдіяльності на території ОТГ (включаючи населення, навколишнє природне середовище, нові утворення в умовах воєнних загроз тощо);

- фактори небезпеки, загрози, що існують чи можуть виникнути, та потребують невідкладних дій з упередження (відвернення), зменшення, усунення чи протидії;
- умови сприяння чи відвернення (завади) вирішенню завдань безпеки.

Результати та їх обговорення. Створення системного підходу має бути комплексним, міжвідомчим за характером дії, спрямованим на вдосконалення інформаційно-технологічної та інформаційно-комунікативної інфраструктури місцевого державного управління ОТГ.

Алгоритм послідовності впровадження системного підходу полягає в наступних етапах:

1. Аналіз ризиків та соціально-економічного потенціалу територій та об'єктів ОТГ.
2. Діагностика та оцінка ризиків та збитків від надзвичайних ситуацій, в тому числі воєнного характеру.
3. Формування комплексу стратегії (згідно вимог Закону України «Про СЕО» – не менше трьох на кожний сценарій дій) з планування заходів щодо забезпечення екологічної безпеки критичної інфраструктури об'єктів ОТГ (об'єднаних територіальних громад), а саме дій з попередження чи відновлення якості довкілля по факту впливу надзвичайної ситуації.
4. Аналіз та контроль відповідності екологічних параметрів стану довкілля стратегічним цілям сталого розвитку територій та об'єктів ОТГ.
5. Оперативне управління екологічною безпекою ОТГ на попередніх етапах 1 – 4 цього алгоритму.

Висновок

1. Кризове управління може бути ефективним лише гармонійно поєднаним з процесами ідентифікації та опрацювання ризиків. Важливо також зауважити, що наявні плани дій в надзвичайних ситуаціях (або ПЛНС – плани ліквідації надзвичайних ситуацій) для різних ризиків є ключовою базою для успішного вирішення завдань, що можуть бути досягнуті як результат для саме нових непередбачуваних ризиків.
2. Оперативне комбінування елементів та алгоритмів із існуючих ПЛНС дозволяє починати діяти в невідкладних умовах суттєво раніше ніж при їх відсутності.
3. Наявність ПЛНС для різних випадків ризиків створює своєрідні буфери та резерви і відповідні навички та досвід як у прийнятті управлінських рішень так і в практичній реалізації дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. UNECE “Risk management in regulatory framework: towards a better management of risks”. New York; Geneva: UN, July 2012. 108p.
2. Свентух А. О. Оцінка ризикованості функціонування об'єктів комунального господарства на основі нечітко-множинного підходу: дис. канд. екон. наук: 08.03.02 / Свентух Андрій Олегович; Вінницький національний технічний ун-т. Вінниця, 2005. 191 с.